

EKLEZJALNY I LITURGICZNY WYMIAR RYTU BEATYFIKACJI

Treść: — I. Beatyfikacje w historii Kościoła. — II. Eklezjalny wymiar beatyfikacji. — III. Wymiar liturgiczny beatyfikacji. 1. Ryt beatyfikacji przed Soborem Watykańskim II. 2. Ryt beatyfikacji po odnowie liturgicznej Soboru Watykańskiego II. — Podsumowanie. — Zusammenfassung.

Sobór Watykański II, nauczając o powszechnym powołaniu do świętości (KK 30–42: 48–50, 60–69), wyjaśnia ideę powrotu do bardziej teologicznego rozumienia beatyfikacji jako aktu eklezjalnego, pneumatologicznego i chrystologicznego; cały lud Boży jest objęty procesem beatyfikacji w Duchu Świętym przez Chrystusa, który sam jeden jest w pełni Błogosławiony, jako źródło, zasada i cel wszystkich beatyfikacji¹. Beatyfikacja jest aktem eklezjalnym i liturgicznym, która ukazuje w osobie sługi Bożego jego doskonale życie w Bogu i utwierdza wiarę w możliwość osiągnięcia zbawienia przez wszystkich ludzi. Podstawą beatyfikacji jest przede wszystkim misterium paschalne Chrystusa i dlatego wspólnoty kościelne, obdarzając szacunkiem i czeią osoby, które w czasie ziemskiego życia wykazały się wybitnie dostrzegalnym udziałem w tym misterium i doskonałą zgodnością czynów z treścią błogosławieństw ewangelicznych, dokonywały spontanicznych aktów beatyfikacyjnych tych osób².

I. BEATYFIKACJE W HISTORII KOŚCIOŁA

Akty beatyfikacji kształtowały się w Kościele w zależności od okresu historycznego. W starożytności chrześcijańskiej w czasie prześladowań pojawił się zwyczaj beatyfikowania osób, które poniosły śmierć męczeńską. Stąd też początkowo jedynym aktem beatyfikacji było włączanie imion niektórych męczenników do kanonu mszy oraz systematyczne umieszczanie ich w katalogu męczenników o zasięgu lokalnym. Po edykcie mediolańskim (313) obok męczenników o zasięgu

¹ G. Löw, *Beatificazione*, ECath, T. II, k. 1090–1100.

² C. Bartnik, *Beatyfikacja, I: Pojęcie*, EK, T. II, k. 163–164; J. Zubka, *Beatyfikacja, II: Proces beatyfikacyjny*, EK, T. II, k. 164–165; W. Padacz, *Beatyfikacja, III: Ryt aktu beatyfikacji*, EK, T. II, k. 165.

lokalnym znalazły się imiona wyznawców, których przedstawiano do zatwierdzenia na synodach biskupich i prowincjalnych. Od X wieku biskupi zwracali się o potwierdzenie orzeczeń synodów lokalnych do Stolicy Apostolskiej, która dokonywała tego aktu przez udzielenie pozwolenia na przeniesienie ciała błogosławionego na miejsce kultu lub formalne ogłoszenie faktu beatyfikacji³.

Pierwszej w dziejach beatyfikacji i kanonizacji dokonał papież Jan XV wynosząc 11 czerwca 993 r. na synodzie rzymskim do „chwały ołtarzy” biskupa Ulryka († 973) z Augsburga.

Papież Aleksander III (1159–1181) w dekrete *Audivimus* zarezerwował kanonizację władzy papieskiej⁴. Bez zezwolenia Kościoła nikt nie może być publicznie czczony jako święty, chociażby przez niego działały się cuda. Dekret stał się podstawą późniejszego prawa dotyczącego beatyfikacji i kanonizacji. Po tym dekrete zdarzało się, iż w niektórych miejscach oddawano cześć publiczną świętym za upoważnieniem biskupa; lecz papież niezmiennie zatwierdzenie czci takiej uważali za wyłączne prawo Stolicy Apostolskiej a Urban VIII, na mocy breve *Coelestis Hierusalem* w roku 1634, wyraźnie pod karami kanonicznymi zabronił oddawania czci publicznej tym, względem których nie byłaby ta cześć już ustaloną od niepamiętnych czasów albo przynajmniej od stu lat. Mogła być oddawana tylko za wiedzą i pozwoleniem papieża lub właściwego biskupa względnie Świętej Kongregacji Obrzędów⁵. Podporządkował wszelkie ustalenia beatyfikacji Stolicy Apostolskiej i postanowił, że:

1) utrzymuje się publiczny kult wszystkich świętych i błogosławionych ustalony przed 1181 rokiem;

2) kult publiczny ustalony w okresie 1181–1534 może być utrzymany, jeżeli zyska potwierdzenie Stolicy Apostolskiej;

3) zmarłym po 1534 r. można oddawać kult publiczny tylko po przeprowadzeniu formalnego procesu beatyfikacyjnego;

4) na przyszłość tylko Stolica Apostolska ma prawo wyrokować o publicznym kulcie sługi Bożego⁶.

Od początku istnienia Kongregacji Obrzędów papież dokonali 573 kanonizacji, 1781 beatyfikacji, w 364 przypadkach potwierdzono starożytny kult⁷. Jan Paweł II w ciągu 20 lat pontyfikatu (1978–1998) kanonizował już 280 błogosławionych (246 męczenników, 34 wyznawców), beatyfikował 802 Sług Bożych (594 męczenników i 208 wyznawców) i potwierdził starożytny kult w czterech sprawach⁸.

³ F. Dell’Oro, *Beatificazione e Canonizzazione „Excursus” storico-liturgico*, Roma 1997, s. 9–15.

⁴ J. Zubka, jw., k. 164.

⁵ G. Löw, *Canonizzazione*, ECath, T. III, k. 569.

⁶ J. Zubka, jw., k. 164.

⁷ H. Misztal, *Mówią święci*, Lublin – Sandomierz 1999, s. 25–31; Tenże, *Kanonizacje w oczach kanonisty*, w: *Kanonizacje a nowa ewangelizacja*, Kraków 2000, s. 78–81; Tenże, *Prawo kanonizacyjne według ustawodawstwa kanonizacyjnego Jana Pawła II*, Lublin – Sandomierz 1997; Tenże, *Causae historicae w postępowaniu beatyfikacyjnym i kanonizacyjnym*, Lublin 1981; M. Machajek OCD, *Władysław Padacz, Sprawy beatyfikacyjne na terenie diecezji*, Poznań 1957.

⁸ S. Czerwik, *Polki i Polacy zaliczeni w poczet błogosławionych i świętych przez Ojca Świętego Jana Pawła II w świetle eucharystii Mszału Rzymskiego dla diecezji polskich*, w: *Kanonizacje a nowa ewangelizacja*, Kraków 2000, s. 95–117.

Papież Jan Paweł II do 2 VI 1999 roku dokonał 1182 beatyfikacji i kanonizacji, w tym beatyfikacji 893, przy czym 29 beatyfikacji Polaków; kanonizacji 278, w tym 8 Polaków⁹.

II. EKLEZJALNY WYMIAR BEATYFIKACJI

Każda beatyfikacja wskazuje na świętość Kościoła i przyczynia się do umocnienia wiary. Już Benedykt XIV wskazywał, iż warunkiem kanonizacji czy też beatyfikacji jest znaczenie danego sługi Bożego dla Kościoła.

Beatyfikacja jest aktem eklezjalnym, przez który papież zezwala, aby sługa Boży w odpowiednim regionie, mieście, diecezji, zakonie był publicznie czczony pod tytułem błogosławionego¹⁰. Niesie to za sobą kult dozwolony a nie nakazany, ograniczony, bo nie w całym Kościele, lecz w pewnej jego części. W wymiarze liturgiczno-celebracyjnym wspominany jest błogosławiony z *celebracją liturgii dnia ku jego czci lub z jego wspomnieniem w liturgii godzin, czyli recytacją oficjum i celebracją liturgii Mszy św. de Communi, lub mającym własne czytanie i celebrację Mszy własnej, lub z wszystkimi przywilejami razem, według dyspozycji wskazanych*¹¹.

Beatyfikacja jest zamknięciem formalnym procesu informacyjnego, po zatwierdzeniu cudu otrzymanego przez wstawiennictwo sługi Bożego, czasem jest oficjalnym zatwierdzeniem kultu już okazywanego słudze Bożemu „od niepamiętnych czasów”, lub ogłoszeniem dyspensy od normalnego procesu kanonicznego. Różnica między beatyfikacją i kanonizacją *polega* — jak pisze Benedykt XIV — *w ostatecznym i definitywnym orzeczeniu o świętości, która zakłada oddawanie kultu świętym w Kościele powszechnym*¹²: orzeczenie to ogłasza papież tylko w kanonizacji. Po raz pierwszy odróżniono ryt beatyfikacji od rytu kanonizacji i sprecyzowano go z okazji beatyfikacji Franciszka Salezego w 1662 roku.

Beatyfikacja jest zatem aktem eklezjalnym, poprzez który można oddawać kult publiczny błogosławionemu w Kościele lokalnym (KPK 1187).

III. WYMIAR LITURGICZNY BEATYFIKACJI

1. Ryt beatyfikacji przed Soborem Watykańskim II

Źródła średniowieczne i nowożytne nie wspominają o obrzędzie beatyfikacji, taka forma wydaje się im być nie znana. Faktycznie beatyfikacja była czynnikiem jedyne go rytu kanonizacji. Należy podkreślić, że z punktu widzenia historyczno-

⁹ H. Misztal, *Mówią święci*, jw., s. 25–34; E. Nowak, Problematyka spraw polskich kandydatów na ołtarze, w: *Materiały z IV Ogólnopolskiego Sympozjum*, s. 108–137.

¹⁰ F. De l’Oro, jw., s. 18–19.

¹¹ P. Jounel, *Culto dei Santi*, w: *Nuovo dizionario di liturgia*, edd. D. Sartore, A.M. Triacca, Roma 1984, s. 1345–1346.

¹² Benedykt XIV, *De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione*, t. 1, Roma 1747, lib. 1, cap. 23, nr 3; Zob. także, F. De l’Oro, jw., s. 25.

-liturgicznego wyraźnego rozróżnienie pomiędzy beatyfikacją a kanonizacją — czy to w średniowieczu, czy w pierwszej połowie wieku Odrodzenia — było nie do pomyślenia. To rozróżnienie przybiera formę i zasadniczy rozwój w regulach kanonicznych dotyczących kultu świętych w odniesieniu do *drogi* stopniowo określonej autorytetem papieskim. Jeden z autorów, Löw, pisze, że śledząc praktykę wprowadzoną przez Urbana VIII (1623–1644) wraz z pojawieniem się publikacji w 1642 roku: *Decreta servanda in canonizatione et beatificatione sanctorum* w ciągu tego wieku, dokonano się pierwsze rozdzielenie beatyfikacji i kanonizacji¹³. Według Hertlinga¹⁴ rozróżnienie to przypada na początek połowy XVII wieku.

W okresie pontyfikatu papieża Urbana VIII (1642) „procedura kanoniczna” odnośnie beatyfikacji i kanonizacji była już w kompetencji Świętej Kongregacji Obrzędów ustanowionej przez Sykstusa V wraz z wydaniem 22 stycznia 1588 bulli *Immensa aeterni Dei*. To tej kongregacji papież powierzył między innymi troskę o kanonizację¹⁵.

Słusznie zatem Löw stwierdza, że *beatyfikacja jako pojęcie i fakt istnieje od początku czasów nowożytnych a cała procedura kanoniczna zmierzała początkowo do kanonizacji*¹⁶. Beatyfikacja początkowo nie była tylko wcześniej ustaloną kanonizacją. Miała swoje uwarunkowanie historyczne w tym znaczeniu, że kanonizacja była już postanowiona, ale ze względu na różne okoliczności, nie mogła nastąpić uroczystość kanonizacji natychmiast po fakcie prawnym, a wokół służi Bożego rozwijał się szybko kult typowo ludowy (np.: św. Franciszka Ksawerego). To wynikało z faktu, że od papieża Pawła V (1605–1621) i później, przyjął się zwyczaj nazywania już w międzyczasie służi Bożego „błogosławionym” (*interim beatus nuncupatur*). Beatyfikacja jest również w sensie formalnym, aktem prawnym, czynem dokonanym, zamkniętym samym w sobie, całkowicie oddzielnym, niezależnym od kanonizacji, posiadającym swoje własne znaczenie. W XVII wieku pojęcie beatyfikacji osiągnęło swoje pełne uporządkowanie, opracowanie, swoją pełną głębię, wymiar liturgiczny, eklezjalny i kanoniczny¹⁷.

Przed powstaniem rytu beatyfikacji opisanym przez kardynała Prospera Lambertiniego, późniejszego papieża Benedykta XIV (1740–1758), w dziele: *De servorum Dei beatificatione et beatorum canonizatione*, umieszczano go również w tym samym kontekście kanonizacji. W związku z tym zachodzi pytanie: w jaki sposób, i kiedy zaczęto rozróżniać pojęcie beatyfikacji, oddzielając je od kanonizacji? Bowiem od początków swego zaistnienia obecna beatyfikacja nie jest ani niepełną kanonizacją, ani dokonaną kanonizacją. Beatyfikacja jest czynnością kompletną, będącą etapem drogi prowadzącej do kanonizacji. Jednakże warto w tym miejscu odnotować w tym względzie średniowieczne kryterium Benedykta XIV *ut eius cultus praeceptive per universam ecclesiam extenderetur in quo nimirum canonisationis natura consistit*¹⁸. Wspomniany autor Hertling stwierdza:

¹³ G. Löw, *Canonizzazione*, jw., k. 591–594.

¹⁴ L. Hertling, *Materiali per la storia del processo di Canonizzazione*, *Gregorianum* 16 (1935), s. 170.

¹⁵ F. Dell’Oro, jw., s. 18.

¹⁶ G. Löw, jw., k. 594.

¹⁷ G. Löw, *Beatificazione*, jw., k. 1098.

¹⁸ L. Hertling, jw., s. 180.

że co najmniej do wieku XII były rozróżniane różne stopnie kanonizacji. Zamiast przeto mówić o „kanonizacji mniejszej” prawdopodobnie lepiej będzie powiedzieć w ten sposób, że obok zwyczajnego wprowadzenia kultu sługi Bożego, istnieje jeszcze specjalny sposób kanonizacji i to wyżej cenionej. Zwyczajne wprowadzenie kultu sługi Bożego nie jest, jak obecna beatyfikacja, etapem prowadzącym do wyższego stopnia kanonizacji. Różnica między jednym a drugim stopniem nie znajduje się w tym, że w pierwszym kompetentnym jest biskup, a w drugim papież¹⁹.

Hertling wyciąga następujący wniosek: *Możemy zatem uściślić ową procedurę w ten sposób: od kiedy rozpoczęł się zwyczaj zwracania do papieża w sprawach kanonizacji, to papieska decyzja oczywiście była uważana za najwyższą. Jednakże nie każde przyzwolenie na kult sługi Bożego pochodzące od papieża było najwyższym aktem*²⁰.

Jaka była zatem charakterystyczna cecha najwyższej kanonizacji? W wieku XII nie było jeszcze w tym zakresie zgodnego stanowiska. W dekreście arcybiskupa Magonza (1149) „Translatio” (przeniesienie relikwii świętego na miejsce kultu) jest decydującym momentem kanonizacji, podczas gdy gdzie indziej, również po „Translatio”, prosi się o papieską kanonizację²¹.

Momentem decydującym kanonizacji jest ten, który określił Benedykt XIV prawem kanonicznym będącym zapisem rozróżnienia pomiędzy kanonizacją a beatyfikacją: *Największa różnica pomiędzy beatyfikacją a kanonizacją polega na tym tylko, że w pierwszej kult jest jedynie przyzwoleniem, nawet z restrykcją odnoszącą się do niektórych osób, stanów, klas czy terytoriów, chociaż jest prawdą, że w takim ujęciu beatyfikacja i kanonizacja dziś się różnią, ale punktem docelowym jest „extrema i definitiva de sanctitate sententia”*²².

Do połowy wieku X w kwestii beatyfikacji stanowisko biskupa, czy raczej synodu, jest ostateczne, po czym decyduje papież, najpierw w odosobnionych przypadkach, potem stale i coraz częściej. To dlatego kanonizacja dokonana przez synod traci stopniowo swoje znaczenie jako decyzji ostatecznej. Takie przypadki, w których również po kanonizacji synodalnej, dokonanej oczywiście z zamiarem wydania postanowienia ostatecznego, była pożądana kanonizacja papieska. W tym samym czasie akty w procesie kanonizacyjnym, które wyraźnie nie są sentencjami ostatecznymi biskupa lub papieża, można uważać za akty oznaczające beatyfikację²³.

Pierwsza znana beatyfikacja w historii Kościoła to beatyfikacja Bernvalda z Hildesheim (1149) dokonana przez arcybiskupa di Magonza i kardynała Legato Ottaviano²⁴.

Po pierwszej połowie XIII wieku papieska decyzja prawna jest odczytywana jako ostateczna w procesie kanonizacji. W ten sposób akt symboliczny „Translatio” stracił swoje znaczenie jako kanonizacja. W tej sytuacji dokonuje się rozwój prawa beatyfikacyjnego, znajdujący swoje zwieńczenie w kanonicznych dekretach Urbana

¹⁹ Tamże, s. 183.

²⁰ Tamże, s. 182.

²¹ F. Dell’Oro, jw., s. 20–21.

²² Benedykt XIV, De servorum Dei, jw., Lib. 1, c. 39, nr 14.

²³ F. Dell’Oro, jw., s. 21.

²⁴ Tamże, s. 21.

VIII. Od dekretu *Audivimus* (Aleksandra III z 1170 roku) kanonizacja jest uważana wyłącznie za akt w kompetencji papieskiej. W praktyce jednak stale wprowadzane były nowe kulty świętych bez pomniejszania roli papieża w procesie kanonizacji. Zmarli w opinii świętości byli określani tytułem „beati” czy świętymi przez biskupów, a ich „Elevatio sepulcri” stawały się tytułem, że ku ich czci były odprawiane msze i oficjum, ich figury były obdarzane kultem, obrazy ozdabiane aureolą świętych — wszystko to było zalecane przez samych biskupów bądź postrzegane przez nich i zaaprobowane w czasie wizytacji pastoralnych²⁵.

Taki stan rzeczy utrzymuje się aż do pontyfikatu Urbana VIII. To on zakazał z jednej strony szerzenia aktów kultu odnoszącego się do tych osób, które nie były beatyfikowane przez papieża, a z drugiej strony uznano za ważny kult tych świętych, który już istniał do chwili wydania przepisów przez papieża.

Potrzeba było jednak wiele czasu, aby nadać papieskiej beatyfikacji nowoczesne znaczenie, jako niezależnego aktu i warunku niezbędnego dla kanonizacji. W dokumentach wieku XVI występuje słowo „beatus” na oznaczenie zmarłych w opinii świętości, ale nie jest jeszcze tytułem własnym odróżniającym ich od nazwy „sanctus”. Wyraźne rozróżnienie dokona się dopiero w wieku XVII, prawdopodobnie po raz pierwszy w czasie procesu Franciszka Salezego.

Beatyfikacja Franciszka de La Sal, biskupa Genewy, dokonana 18 XII 1661 w bazylice watykańskiej, przez autorów zajmujących się tym zagadnieniem jest uważana za *pierwszą formalną beatyfikację, która miała miejsce w Stolicy Apostolskiej*²⁶.

Obrzęd beatyfikacji, przynajmniej w Rzymie, odbywał się tylko w kościele, do którego dzięki specjalnemu tytułowi należał sługa Boży. To nie spodobało się papieżowi Aleksandrowi VII, który ustalił, że beatyfikacja a potem kanonizacja odtąd odbywać się będzie w bazylice watykańskiej. Ta decyzja była potem potwierdzona przez Benedykta XIV — Konstytucją Apostolską *Ad Sepulcra Apostolorum* z dnia 23 XI 1741. W tym to dokumencie utrzymuje się, że kanonizacje sprawowane w patriarchalnej bazylice laterańskiej przez Benedykta XIII w 1729 r. i Klemensa XIII w 1737 r. nie mogą w żaden sposób przerwać tej czcigodnej tradycji²⁷.

Pierwsza beatyfikacja dokonana za Aleksandra VII w bazylice św. Piotra to już wspomniana beatyfikacja biskupa Genewy Franciszka Salezego.

Prawdopodobnie to papież Aleksander VII jest autorem tekstu obrzędu beatyfikacji²⁸. Ceremoniał beatyfikacji, który miał miejsce w bazylice watykańskiej, składał się z następujących czynności:

1. Najpierw dokonywano ogłoszenia uzyskania „odpustu zupełnego” po uprzedniej spowiedzi i Komunii św. przez wiernych, którzy będą udział w mszy uroczystej beatyfikacji lub którzy nawiedzą bazylikę w dniu beatyfikacji.

2. Obrzęd odbywał się w obecności kardynałów, Świętej Kongregacji Obrzędów, konsultorów tejże Kongregacji, kardynała archiprezbitera bazyliki watykańskiej, kanoników kapituły watykańskiej i duchowieństwa tegoż kościoła;

²⁵ Tamże, s. 23.

²⁶ Tamże, s. 27.

²⁷ Tamże, s. 26–27.

²⁸ D. Cappello, *Contextus actorum omnium in beatificatione et canonizatione S. Francisci de Sales, ep. Genevensis, a S.mo D.N. Alexandro VII P.M. Sanctorum fastis adscripti, Romae 1665, s. 8.*

3. Ogłoszenie pozwolenia na odczytanie *breve* apostolskiego przez postulatora procesu beatyfikacyjnego z polecenia kard. prefekta Świętej Kongregacji Obrzędów;

4. Publiczne odczytanie *breve* papieskiego o beatyfikacji sługi Bożego;

5. Odśpiewanie „Te Deum” zaintonowane przez biskupa, który następnie będzie celebrował Mszę świętą;

6. Odsłonięcie obrazów Sługi Bożego, które najpierw były zasłonięte *tum super altari, tum ad faciem templi*;

7. Uczczenie błogosławionego przez wszystkich zgromadzonych;

8. Recytacja kolekty — modlitwy — ku czci beatyfikowanego przez biskupa;

9. Okadzenie „trino ductu” obrazu beatyfikowanego przez biskupa;

10. Celebracja uroczystej Mszy św.

Tego samego dnia po nieszpórach papież zstępował do bazyliki „dla uczczenia błogosławionego przedstawionego na obrazie”; chór wówczas śpiewał hymn liturgiczny ku czci błogosławionego. A następnie papież odmawiał modlitwę o błogosławionym; w czasie psalmu *Laudate Dominum* postulator wręczał papieżowi cząstkę relikwii błogosławionego, zyciorys i kwiaty. Papież w końcowym przemówieniu podkreślał charakterystyczne cnoty wyniesionego do chwały ołtarzy, jego znaczenie dla Kościoła, narodu z którego pochodzi, przemówienie kończyło się błogosławieństwem papieskim.

Po ukończeniu uroczystej ceremonii postulator prosił sekretarza Świętej Kongregacji Obrzędów o zredagowanie protokołu uroczystości beatyfikacji dokonanej w bazylice Księcia Apostołów²⁹.

Podsumowując należy powiedzieć, że elementy właściwe rytowi beatyfikacji formalnej są odczytaniem *breve* apostolskiego, w którym to nadaje się czcigodnemu *Studze Bożemu*, który od tego dnia otrzymuje tytuł błogosławionego i któremu to będą przypisywane akty czci, szacunku należne błogosławionym, uroczyste odśpiewanie „Te Deum”, po którym następują wersety, modlitwa o błogosławionym; msza pontyfikalna *pierwszy akt kultu błogosławionego*. Najbardziej znaczący z tych aktów kultu będzie dokonany tego samego dnia po nieszpórach osobiście przez papieża³⁰.

Ten obrzęd beatyfikacji utrzymał się niezmienny i prawdopodobnie z jakimś nieistotnym wzbogaceniem ceremoniału aż do niedawnej reformy liturgicznej dokonanej przez Sobór Watykański II.

Na mocy specjalnego pozwolenia, po dokonanej beatyfikacji *in Basilica Principis Apostolorum*, odbywało się w pierwszy rok, poczynając od wydania *breve*, święto beatyfikacji (*Festum beatificationis*), które obchodzono w określonych kościołach, gdzie nowy błogosławiony żył i gdzie zostały zweryfikowane istotne fakty z jego życia, bądź gdzie spoczywały i były strzeżone relikwie błogosławionego. To święto celebrowano *cum Officio et Missa* w odpowiednim dniu ustalonym przez ordynariusza diecezji, który musiał wyznaczyć jego datę w ciągu sześciu miesięcy od teże beatyfikacji w bazylice św. Piotra.

W czasie późniejszym *Festum Beatificationis* rozwinęło się jako uroczyste *triduum* beatyfikacji. Te tridua, a także nowenny i oktawy już z reguły były

²⁹ Benedicti XIV, De servorum Dei, jw., t. 1, liber 1, c. 24, nr 4.

³⁰ G. L. ö w, Beatificazione, jw., k. 1095.

celebrowane poza Rzymem, w odpowiednich diecezjach bądź kościołach zakonnych nowego błogosławionego bądź świętego. Święta Kongregacja Obrzędów ustaliła też ściśle normy dotyczące celebrowania Mszy św. i innych celebracji liturgicznych a także udzielenie stosownych odpustów³¹.

2. Ryt beatyfikacji po odnowie liturgicznej Soboru Watykańskiego II

Piotr Jounel wyjaśnia, że dokumentacja odnowionej liturgii beatyfikacji nie jest zbyt bogata, toteż łatwo wykazać jasność, przejrzystość i jednolitość owego obrzędu³².

Do pontyfikatu Pawła VI papież zastrzegł sobie osobiście przewodniczenie jedynie kanonizacji, podczas gdy beatyfikacja polegała na prostym odczytaniu dekretu beatyfikacyjnego.

Paweł VI chciał podkreślić charakter liturgiczny i eklezjalny również beatyfikacji, angażując się samemu w proklamowaniu błogosławionego w czasie mszy, jak przy kanonizacji.

W pierwszych latach swego pontyfikatu Paweł VI (1963–1978) dokonał różnych beatyfikacji według modeli obrzędu tradycyjnego. Począwszy od 1971 roku, wprowadza się zmiany oraz uproszczenia w obrzędzie beatyfikacji.

Wśród nich należy wyróżnić:

1) W Patriarchalnej Bazylice Watykańskiej 17 października 1971 roku został beatyfikowany o. Maksymilian Maria Kolbe (zmarły w 1941) z Zakonu Braci Mniejszych. Paweł VI osobiście przewodniczył uroczystej koncelebracji eucharystycznej, po raz pierwszy papież dokonał ceremonii beatyfikacji, która była włączona do liturgii mszy w ramach jej obrzędów wstępnych, to jest po śpiewie *Kyrie elejson* a przed hymnem *Gloria in excelsis Deo*.

2) Elementem absolutnie nowym była nowa formuła beatyfikacji wzorowanej na tej z czasów używania jej przy kanonizacji. Tekst formuły posiada znaczenie kanoniczne i liturgiczne: *vi et auctoritate Nostra apostolica servus Dei... in album Beatorum adscribimus*. To wyrażenie kilka lat później otrzyma łagodniejszą formę refleksji — jak się wydaje w wymiarze kultu, a nade wszystko liturgicznym:

*Nos... de Sacra Congregationis pro Causis Sanctorum consulto, auctoritate Nostra Apostolica facultatem facimus, ut venerabilis Servus Dei (...) Beati nomine in posterum appelatur, eiusque festum die ipsius natali (...) in locis et modis iure statutis quotannis celebrari possit*³³.

Ta formuła, będąca obecnie całkowicie tego samego tekstu podanego wyżej była stosowana po raz pierwszy przez Pawła VI osobiście podczas uroczystej beatyfikacji pięciu sług Bożych (biskupa Moreno y Diaz Ezechiele († 1906) z Kolumbii, prezbitera Gaspara Bertone († 1853), Vincenzo Grossi († 1917), Giovanna Francesca Michelottidella Visitazione († 1888) i Maria Drioste zu Vischering († 1899), sprawowanej na placu św. Piotra bazyliki Watykańskiej³⁴.

³¹ G. Löw, *Triduo, Ottavario, Novena*, Ecath, T. XII, k. 517–518.

³² P. Jounel, jw., s. 1345.

³³ AAS 68 (1976), s. 262 i 550; 259–262.

³⁴ AAS 68 (1976), s. 168–170, 253–259, 486–492.

3) Kolejnym elementem nowym rytu beatyfikacji — również bez precedensu — była koncelebracja eucharystyczna. Zastosował tę nowość Paweł VI w dniu 29 października 1972 r., kiedy to przewodniczył koncelebracji eucharystycznej, podczas której dokonał beatyfikacji błogosławionego Sługi Bożego Michała Rua († 1910), pierwszego następcy św. Jana Bosko; miesiąc później, 12 listopada w podobnym modelu celebracji beatyfikował siostrę Augustynę Pietramontoni († 1894)³⁵.

4) Przy beatyfikacji męczennika Liboriusza Wagnera († 1631) sprawowanej za Pawła VI w bazylice watykańskiej 24 marca 1974 roku ma miejsce zmiana, która sama w sobie jest dość znacząca w odnowionej liturgii beatyfikacji. Papież Paweł VI nie celebrował Eucharystii, lecz tylko przewodniczył mszy beatyfikacyjnej, podczas której dokonuje się jedynie ceremonia beatyfikacji usytuowanej w obrzędach wstępnych³⁶. Odtąd msza jest celebrowana przez kardynała, który przewodniczył Dygasterii *pro causis Sanctorum*, bądź przez arcybiskupa lub biskupa diecezjalnego, na którego terytorium błogosławiony spędził swoje ziemskie życie.

5) W innych dokumentach beatyfikacyjnych opublikowanych w 1975 r. celebrowanie Eucharystii przez kardynała bądź arcybiskupa lub biskupa jest zasygnalizowane jako „łaskawe przyzwolenie papieskie”³⁷.

Z końcem października 1975 r. i aż do końca swojego życia ziemskiego papież Paweł VI podejmował na nowo praktykę zainaugurowaną przez siebie beatyfikacji podczas Mszy św. celebrowanej przez niego osobiście³⁸.

6) W *Litterae Apostolicae* zauważa się powściągliwość informacji podawanych w oficjalnym komentarzu o wydanym przez Kongregację ds. Kultu Bożego³⁹ Obrzędzie Beatyfikacji *noviter ex parte instauratus*, który stosuje się w bazylice watykańskiej i celebrowane jest w odnowionej liturgii w ramach obrzędów wstępnych. Struktura celebracyjna ma następujący układ:

a) Uroczysty ingres papieża do ołtarza w czasie wykonywania śpiewu procesyjnego na wejście.

b) Po śpiewie inwokacji *Kyrie eleyson, Christe Eleyson, Kyrie eleyson* sekretarz Kongregacji ds. Świętych czyta przed papieżem siedzącym na katedrze krótką biografię sługi Bożego, omawia przebieg procesu kanonicznego i prosi papieża w imieniu samego postulatora procesu (który jest obok) o beatyfikację.

c) Papież wygłasza po łacinie formułę beatyfikacyjną: *Nos, vota (...) explentes (...) Auctoritate Nostra Apostolica facultatem facimus etc.*

d) Odsłania się obraz beatyfikowanego umieszczony w tzw. *glorii Berniniego*, a współcześnie zdejmuje się zasłonę z chorągwi na fasadzie bazyliki watykańskiej wśród uroczystego aplauzu wiernych.

e) Śpiew hymnu *Gloria in excelsis Deo* (jeśli przepisy liturgiczne to przewidują).

f) Modlitwa, oracja o błogosławionym.

³⁵ AAS 65 (1973), s. 229–235.

³⁶ De Missa cui Episcopus praesidet quin Eucharistiam celebret, w: Caeremoniale Episcoporum ex decreto Sacrosancti Oecumenici Concilii Vaticani instauratum auctoritate Ioannis Pauli Pp. II promulgatum. Editio Typica, Typis Polyglottis Vaticanis 1984, pars II, Caput III, pp 53–54.

³⁷ AAS 67 (1975), s. 246, 467.

³⁸ Dla przykładu, zob. AAS 70 (1978), s. 283–284, 779–783.

³⁹ *Notitiae* 10 (1974), s. 242–243.

g) Papież dalej odprawia uroczystą mszę (zazwyczaj koncelebrowaną) według formularza o błogosławionym bądź w okresach „uprzywilejowanych liturgicznie” — msza niedzielna z kommemoracją błogosławionego *sub unica conclusione*.

h) Po odśpiewaniu Ewangelii papież wygłasza homilię, w której podkreśla zasługi błogosławionego dla Kościoła.

i) Przedstawienie papieżowi darów charakterystycznych dla tej okoliczności i połączeniu z procesją darów ofiarnych, zgodną z ceremoniałem obrzędu Mszy św.

Struktura celebracyjna obrzędu beatyfikacji wprowadzona przez Pawła VI, który go osobiście sprawował i jej dokonywał, jest obecnie stale kontynuowana przez papieża Jana Pawła II.

Co więcej, przy okazji licznych i częstych podróży pasterskich i apostolskich do różnych krajów i kontynentów (również Włochy) Jan Paweł II zainicjował sprawowanie rytu beatyfikacji w tych kościołach, gdzie przebywa, podczas uroczystych koncelebracji eucharystycznych, w ramach uroczystej Mszy świętej, odstępując w ten sposób od ustaleń swojego poprzednika Aleksandra VI.

Pierwsza beatyfikacja dokonana przez Jana Pawła II poza siedzibą prymacjalną w Rzymie miała miejsce w Manili na wyspach filipińskich 18 lutego 1981 roku, kiedy to zaliczono w poczet błogosławionych 16 męczenników japońskich zmarłych w Nagasaki w latach 1633–1637.

Po raz pierwszy na ziemi polskiej papież Jan Paweł II dokonał beatyfikacji Urszuli Ledóchowskiej w Poznaniu (20 VI 1983), w Krakowie (20 VI 1983) Rafała Kalinowskiego, brata Alberta Chmielowskiego. *Spełniając życzenia naszego brata Franciszka Macharskiego, arcybiskupa krakowskiego, oraz innych braci w biskupstwie jak i licznych wiernych, po wysłuchaniu zdania Świętej Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych, naszą powagą apostolską ogłaszamy, że czcigodna Sługa Julia Maria Ledóchowska, założycielka Zgromadzenia Sióstr Urszulanek Serca Jezusa Konającego otrzymuje z dniem dzisiejszym tytuł Błogosławionej, a Jej święto będzie można obchodzić 29 maja w dniu Jej narodzin dla nieba, w miejscach i w sposób określony przez prawo (...) W imię Ojca i Syna i Ducha Świętego. Pokój Tobie Polsko (...) aby odtąd czcigodnym Sługom Bożym Rafałowi Kalinowskiemu i Albertowi Chmielowskiemu przysługiwał tytuł Błogosławionych i aby ich święto...*

We Włoszech pierwsza beatyfikacja poza Rzymem dokonana została przez Jana Pawła II w Genui 22 września 1985 roku, kiedy to papież zaliczył w poczet błogosławionych Wirginię Centurione, wdowę Bracelli, zmarłą w 1651 roku, założycielkę Zgromadzenia Sióstr Pana Naszego w Schronisku na Górze Kalwaryjskiej⁴⁰.

Pełna, dokładna dokumentacja w zakresie rytu beatyfikacji usytuowanego w kontekście wielorakich i częstych pielgrzymek apostolskich i pasterskich Jana Pawła II, jako specyficzna służba Kościołowi powszechnemu, nie powiększa się i nie wzbogaca rytu kanonizacji. Natomiast cel uroczystości, który zawarty jest w samym obrzędzie beatyfikacji zwłaszcza za pontyfikatu Jana Pawła II, odnośnie kultu błogosławionych wyraża bardziej wymiar teologiczno-liturgiczny i pastoralny.

⁴⁰ F. DeI'Oro, jw., s. 173.

PODSUMOWANIE

Beatyfikacja i kanonizacja są fundamentalnym aktem eklezyjalnym, kanonicznym, któremu przewodniczy prawdopodobnie od wieku X–XI papież przy współpracy Kurii Rzymskiej. Począwszy od XV wieku, kompetentna w tej materii była zawsze Święta Kongregacja ds. Obrzędów, a od Soboru Watykańskiego II kompetencja ta została przekazana Kongregacji do Spraw Świętych.

Obrzęd formalnej kanonizacji ukonstytuował się w kręgu liturgii papieskiej. Została utrzymana w jedności z obrzędem liturgii, której przewodniczy papież, pozostała zasadniczo niezmieniona, oprócz form nieistotnych, aż do Soboru Watykańskiego II.

Odmienny rozwój natomiast posiadał ryt beatyfikacji formalnej; od chwili uzyskania tytułu „Błogosławiony” i dotyczący zakresu kultu (z Mszą i Officium), w zakresie ceremonii aż do liturgicznej beatyfikacji za papieża Aleksandra VII.

Ceremonie, które towarzyszą i wzbogacają kanonizację, a częściowo również beatyfikację, przyczyniły się poprzez wieki do rozwoju celebracji jej okazałości w których odzwierciedlają się, różne epoki kulturowe i obrazy ludowej religijności.

Ryt kanonizacji i także beatyfikacji stanowią same w sobie jeden akt święty, których dopełnieniem i integralną częścią jest uroczysta Msza święta.

Niedawna reforma liturgiczna uprościła zarówno papieski ceremoniał kanonizacji jak i beatyfikacji oraz umieściła go niejasno, wewnątrz obrzędów wstępnych uroczystego sprawowania Eucharystii.

Akt osobisty papieża, który przewodniczy celebracji eucharystycznej, podczas której dokonuje beatyfikacji, i wprowadzenie nowej formuły nadały temu obrzędowi wyraz podobny do celebracji obrzędów kanonizacyjnych i to na niekorzyść tego ostatniego.

Patriarchalna bazylika Św. Piotra *ex romana traditione*, dogodne, uprzywilejowane miejsce i jedyna przeznaczona na beatyfikację i kanonizację, będzie musiała odzyskać swoje istotne znaczenie i pełną funkcję, zwłaszcza z powodu eklezyjalnego znaczenia beatyfikacji i kanonizacji.

Nowa dyscyplina kanoniczna dotycząca procesu kanonizacyjnego opublikowana przez Jana Pawła II w Konstytucji Apostolskiej *Divinus perfectionis Magister* (1983) i specyficzne kompetencje w tej sprawie zaktualizowały rozróżnienie pomiędzy procedurą kanoniczną, a funkcją ściśle liturgiczną w kwestii beatyfikacji i kanonizacji. Dokument ten wyrazem zaproszenia do ponownego rozpatrzenia samej beatyfikacji (obrzęd zwarty) jej znaczenie w środowisku kościelnym; jednocześnie jest również zaproszeniem do lepszego wyrażenia kanonizacji jako obrzędu chyba bardziej dostosowanego, odpowiedniego i bardziej wyraźnego. Papież Jan Paweł II (do 18 VI 1999) dokonał 1182 kanonizacji i beatyfikacji⁴¹, w tym beatyfikacji służebnicy Bożej Reginy Protmann, pochodzącej z diecezji warmińskiej, założycielki Zgromadzenia Sióstr Katarzynek, podczas pielgrzymki do Polski.

⁴¹ K. Bukowski, Słownik polskich świętych, Kraków 1995.

EKKLESIASTISCHE UND LITURGISCHE DIMENSION DES RITUS DER BEATIFIKATION

ZUSAMMENFASSUNG

Die Beatifikation ist ein ekklesiastischer und liturgischer Akt, und sie stärkt den Glauben an die Möglichkeit des Seelenheils aller Menschen. Die Beatifikation zeigt in der Person des Gottesdieners sein vollkommenes Leben in Gott und ist zugleich formeller Abschluss des Informationsprozesses mit Bestätigung eines Wunders dank Fürsprache des Gottesdieners. Manchmal will sie als Bestätigung des schon existierenden Kults gegenüber dem Gottesdiener „seit Menschengedenken“ verstanden sein. Die Beatifikation ist ein ekklesiastischer Akt, durch den dem Seligen in der lokalen Kirche öffentlicher Kultus gebührt. Die Beatifikation ist ein ekklesiastischer, kanonischer Akt, dem wahrscheinlich seit der Wende des 10. und 11. Jahrhunderts der Papst in Zusammenarbeit mit der Römischen Kurie vorstand. Ab dem 15. Jahrhundert war in dieser Angelegenheit immer die hl. Kongregation des Glaubensbekenntnisses zuständig, und während des II. Vatikanischen Konzils wurde diese Kompetenz der Kongregation der Heiligen übertragen.